

**SPRAWOZDANIE Z NAUKOWEJ KONFERENCJI:
NATURA I KULTURA. PSYCHOTERAPIA WOBEC
FENOMENU AGRESJI WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE**

Konferencja Trzech Sekcji. Organizatorzy: Sekcja Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Sekcja Naukowa Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego oraz Sekcja Naukowa Terapii Rodzin Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. Warszawa 21–23 października 2016.

A report on the scientific conference. Nature and culture. Psychotherapy in the face of the phenomenon of violence in the modern world.

The conference of the three sections. Organizers: The Psychotherapy Section of the Polish Psychology Society, the Scientific Section of Psychotherapy of the Polish Psychiatric Society and the Scientific Section of the Therapy of Families of the Polish Psychiatric Society. Warsaw 21–23 October 2016.

Bericht zur wissenschaftlichen Konferenz: Natur und Kultur. Psychotherapie gegen Aggression Phänomen in der modernen Welt.

Konferenz der Drei Sektionen. Veranstalter: Sektion der Psychotherapie der Polnischen Gesellschaft für Psychologie, Wissenschaftliche Sektion der Psychotherapie der Polnischen Gesellschaft für Psychiatrie und Wissenschaftliche Sektion der Familientherapie der Polnischen Gesellschaft für Psychiatrie. Warschau, vom 21. bis zum 23. Oktober 2016.

W dniach 21–23 października 2016 r. w Warszawie, w auli Uniwersytetu Warszawskiego, odbyła się wspólna XII konferencja Sekcji Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Sekcji Naukowej Terapii Rodzin Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego oraz Sekcji Naukowej Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego na temat „Natura i kultura. Psychoterapia wobec fenomenu agresji we współczesnym świecie”.

Temat dotyczył genezy i funkcji zachowań agresywnych. Pod uwagę brane były różne formy i przejawy agresji, tak jawne jak i utajone. Przedmiotem debaty było zjawisko agresji konstruktywnej i destrukcyjnej, w przekazie międzypokoleniowym, w różnych okresach rozwojowych (u dzieci, młodzieży), w rodzinie oraz grupach społecznych także u pacjenta i psychoterapeuty. Analiza przejawów agresji podyktowana była poszukiwaniem adekwatnej odpowiedzi w procesie psychoterapii na poziomie jej rozumienia oraz budowania interwencji. Konferencja, jak co roku, zgromadziła specjalistów z dziedziny psychiatrii, psychoterapii, psychologii, medycyny, socjologii, teologii, świata medialnego. Przedstawiciele różnych szkół, kierunków, podejść w psychoterapii przez trzy dni, przy udziale około 500 uczest-

ników przedstawiali swoje poglądy, prezentowali własny warsztat pracy, dzielili się doświadczeniem w omawianym obszarze.

Konferencja zawierała 6 sesji plenarnych z wykładami i panelami dyskusyjnymi (14 wystąpień). W ramach 3 pasm odbywały się sympozja (14) i warsztaty (10), łącznie 24 wystąpienia. Uczestnicy mogli wziąć udział we wszystkich wykładach plenarnych oraz dyskusjach panelowych z udziałem prelegentów. Każdy również mógł wybrać w obszarze pasma jedno sympozjum tematyczne lub wziąć udział w jednym warsztacie. W drugim dniu wręczono certyfikaty Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. Z powodu dużej ilości wystąpień ograniczyć się do skrótego przedstawienia wykładów plenarnych.

Otwarcia 13. konferencji dokonali przewodniczący trzech sekcji mgr Iwona Kozłowska-Piwowarczyk, dr hab. Maciej Pilecki mgr oraz Hanna Pinkowska-Zielińska. Następnie dr Małgorzata Teoplitz-Wiśniewska odznaczyła zasłużone dla Polskiego Towarzystwa Psychologicznego Annę Beresz i Zofię Miłską-Wrzosińską. Uczczono minutą ciszy zmarłych terapeutę Andrzeja Wiśniewskiego i prof. Hannę Jaklewicz.

W pierwszej sesji plenarnej prof. Andrzej Leder wygłosił referat na temat „Agresja, historia, demokracja. Demokratyczna zmiana, a ujawnienie destrukcyjnych pragnień” dotyczący zjawiska agresji w kontekście demokratycznych zmian ustrojowych, także w polskim społeczeństwie, które wywołują negatywne zjawiska związane z tłumionymi uczuciami. Prof. Bogusław Pawłowski podjął zagadnienie „Biologiczne aspekty rywalizacji o status” wskazując na ewolucyjne źródła agresji w oparciu o badania psychologii ewolucyjnej. Rywalizacja związana jest z osiągnięciem wyższego statusu w grupie społecznej. Dążenia demokratyczne są przeciw dominacji. Pytanie o zadanie rywalizacji w kontekście ustroju demokratycznego (za, czy wbrew naturze?), jego zdaniem, pozostaje otwarte. Prof. Mirosław Kofita w referacie „My kontra oni: źródła wrogości w relacjach międzygrupowych” dokonał przeglądu najważniejszych mechanizmów odkrytych przez współczesną psychologię stosunków międzygrupowych, odpowiedzialnych za wyzwalenie, podtrzymywanie lub hamowanie zachowań agresywnych. Wskazał w tym obszarze na znaczenie takich czynników: dojrzała i obronna identyfikacja grupowa, prawicowy autorytaryzm, orientacja na dominację społeczną, spiskowe teorie świata społecznego oraz znaczenie poczucia agresji dla siebie lub grupy własnej, jako czynnika wyzwalającego wrogość i agresję międzygrupową. Wymienione elementy wpływają na stereotypizację uprzedzenia i dehumanizowanie członków grup obcych. Wyjaśnił powyższe pojęcia oraz podał przykłady ich występowania. Poddał analizie oddziaływania służące przełamywaniu barier psychologicznych i ograniczeniu agresji. Prof. Krystyna Skarżyńska referowała temat „Krzywda i władza jako źródło wrogości i agresji”. Pomimo różnych przejawów agresja ma podobne mechanizmy oraz przynosi szkodę wszystkim ludziom. Podejmowanie agresji jest funkcją afektu i procesów poznawczych. Jedno z najszerzych ujęć przyczyn agresji i przemocy jest „teoria czterech korzeni zła” Roya Baumeistera (2009). Źródłami jej są: idealizm, zagrożony egotyzm, osobowe lub grupowe zyski, sadyzm. Narcyzm grupowy jest źródłem akceptacji dla agresji w polityce, niechęci do obcych i poparcia wojny. Zostały przybliżone uwarunkowania wrogości i agresji na podstawie badań własnych w latach 2014–2016 dotyczących agresji w Polsce. Według uzyskanych wyników istnieje

duża akceptacja dla agresji rządzących. Według opinii Profesor silniejszy związek z agresją ma kultura niż natura. Stwierdzenie to wywołało sprzeciw prof. Pawłowskiego w postaci długiej wypowiedzi. Trzecią sesję plenarną rozpoczęła seksuolog prof. Maria Beisert wystąpieniem pt. „Agresja w seksualności człowieka – norma vs patologia”. Rozróżniła zakres znaczeniowy pojęć: agresja, przemoc, przymus. Seksualność człowieka bez agresji jest niepełna i nie może zachodzić. Wyodrębniła czynniki dojrzałej seksualności. Podkreśliła znaczenie więzi matki z dzieckiem oraz rodzaju sprawowanej przez nią opieki (inaczej przebiega do dziewcząt a inaczej do chłopców). Ważny jest proces integracji czułości i agresji w linii rozwoju seksualnego człowieka. Związki obu wymiarów mają służyć dojrzałej relacji partnerskiej. Rola agresji przedstawiona została w oparciu o koncepcję rozwoju O.F. Kernberga. Należy rozróżniać agresję prowadzącą do destrukcji i agresją warunkującą osiągnięcie celów rozwojowych. Na zakończenie po mocnych brawach w sposób zdecydowany i bardzo krytyczny do koncepcji Kernberga odniósł się z pozycji naturalisty również prof. Pawłowski. Kolejne wystąpienie, to opracowanie zbiorowe: prof. Bogdana de Barbaro, lek. med. Jakuba Borzyńskiego i mgr Katarzyny Gdowskiej „Psychoterapeuta jako obywatel”, które wygłosił prof. de Barbaro. Wystąpienie zostało przeczytane, ze względu na dokładne przekazanie treści, jak zaznaczył na wstępie prelegent. Niespotykany od 1989 roku poziom napięcia i agresji politycznej stawiają przed psychoterapią nowe wyzwania, nowe dylematy i trudne pytania. Elementy irracjonalne, emocje a nie świadome wybory decydują często w polityce, co potwierdzają badania. Zjawisko pojawia się nie tylko w Polsce ale i w innych demokracjach. Inną kwestią jest polityka pojawiająca się w gabinetach terapeutycznych i jak na nią reagować. Zostały postawione interesujące i inspirujące pytania dotyczące aktualnych dylematów. Czy terapeuta powinien pozostawać neutralny? Czy terapeuta powinien być obecny w przestrzeni publicznej, w debatach politycznych? Czy zaangażowanie polityczne można porównać do żarliwości religijnej, która przecież pomaga w leczeniu terapeutycznym? Kto ma wyznaczać granice w określaniu zachowania neutralności przez terapeutę? Czy interpretować zagrażające zachowania polityków, jeżeli są zagrażające? Czy milczenie nie jest wyrazem zgody na dokonujące się zło? Jakie jest aksjologiczne umocowanie psychoterapii? Brakuje jednoznacznych odpowiedzi. Polityka znajduje się w gabinecie nawet gdy udajemy, że jej nie ma. Psychoterapeuta jest tym bardziej obywatelem, im bardziej polityka narusza jego obywatelską godność i uniwersalne wartości. Zaoczne diagnozowanie jest niedozwolone lecz nie może oznaczać milczenia w sprawach publicznych. To niektóre pytania i wnioski wymienione przez prelegenta. Wystąpienie zakończyła długa i głośna owacja. Na zakończenie trzech sesji odbył się panel dyskusyjny na temat „Teorie psychoterapeutyczne – próba odpowiedzi współczesnej kultury na destrukcyjną agresję” z udziałem prelegentów. Dyskusja dotyczyła różnic teorii biologicznych i psychologiczno-społecznych w traktowaniu agresji. Prof. Czabała, jako jeden z prowadzących zachęcił, aby dzielić się swoimi przekonaniem a nie dowodzić która teoria jest ważniejsza.

Czwarta sesja zawierała dwa wystąpienia. Dr Cezary Żechowski podjął temat „Gniew, drapieżnictwo i dominacja społeczna – oblicza agresji w ujęciu neuropsychologicznym”. Przedstawił koncepcję agresji, jako wyraz uaktywnienia się podstawowych systemów emocjonalnych autorstwa J. Pankseppa, twórcy neuropsychologicznego

analizy. Zwrócił uwagę na związki neurobiologii z psychoanalizą w pracach przed i w okresie twórczości Freuda. Skoncentrował się na pojęciu „reorganizacji umysłu” w obliczu aktywacji pierwotnych systemów emocji. Przykład ilustrujący zmianę, to doświadczenia żołnierzy podczas działań wojennych – po siedmiu dniach walk mózg przestawia się i z czasem zabijanie sprawia przyjemność. W innych sytuacjach (np. zakochanie, utrata, żałoba) występuje również dominacja jednego systemu emocjonalnego i osłabiona zostaje funkcja refleksyjna. Zakończono krótką dyskusję. Prof. Irena Namysłowska rozwinęła zagadnienie „Czy przekaz transgeneracyjny może dotyczyć agresji?”. Autorka rozważa rolę oraz stopień wpływu przekazów transgeneracyjnych na nasze zachowania agresywne, podobnie jak zachodzi to przy innych zachowaniach (lęk, depresja, zagrażająca wizja świata). Ilustruje osobistym przykładem z drugiej wojny światowej, którego skutki prawdopodobnie mają wpływ na jej obecne upodobania. Istnieje wieloczynnikowe uwarunkowanie agresji. Przekaz transgeneracyjny może odbywać się na podobnych zasadach jak geny, frustracja, społeczne uczucia, popęd śmierci. Zdarzenia z przeszłości należą do rodziny na zasadzie „niewidzialnej lojalności”. Dziedzictwo można określić innym pojęciem jak delegacja. Proces transmisji wielopokoleniowej to przepływ procesów emocjonalnych (Bowen, Stierlin, Hellinger). Profesor podał przykłady z własnej praktyki terapeutycznej oraz dane z eksperymentów.

Sesja piąta to trzy wykłady dotyczące specjalistycznych dziedzin: dr Sławomir Murawiec – „Leki ‚przeciwdepresyjne’ jako modulatory agresji”, dr hab. Maciej Pilecki – „Złożona natura zaburzeń zachowania okresu rozwojowego”, Jacek Santorski – „Zarządzanie gniewem w biznesie – od wyniszczającej walki do konstruktywnej konfrontacji, bez korporacyjnych mistyfikacji”. W pierwszym wystąpieniu po prezentacji wyników badań padło interesujące stwierdzenie dotyczące zmiany, jaka zachodzi w osobowości przy przyjmowaniu leków przeciwdepresyjnych (badania potwierdzają modyfikacje przez leki pewnych cech osobowości oraz zachowań). Prelegent odniósł się do stwierdzenia Richarda Gottlieba na temat leków przeciwdepresyjnych: „istotna korzyść tych leków wynika z ich zdolności do modyfikowania agresji”. Mogą one modyfikować wybory moralne, wpłynąć na relacje w związkach. M. Pilecki w kolejnym wystąpieniu zwrócił, między innymi, uwagę na przydatność i braki nowej kategoryzacji DSM V dla diagnozowania (zmiana dotyczy wieku) oraz na ważność drogi humanizacji w kontekście zaburzeń zachowania. W ostatnim wystąpieniu J. Santorski przedstawił zakres własnych doświadczeń w pracy psychologa w zespole konsultorów w firmach oraz na podstawie wyników badań podjął temat agresji w zarządzaniu. Pomoc psychologiczna może służyć przekraczaniu własnych atawizmów. Przywództwo może być angażujące a nie tylko forsujące. Na zakończenie dnia dyskusja panelowa na temat „Agresja i przemoc w życiu społecznym – punkt widzenia psychoterapeuty” odbyła się w atmosferze dzielenia się inspiracjami prelegentów.

Ostatnia sesja wykładów plenarnych zawierała trzy wystąpienia: Anna Król-Kuczowska – „Wstyd, mentalizacja i agresja”, Joanna Duchniewicz – „Złość, wściekłość, agresja w ujęciu Intensywnej Psychoterapii Psychodynamicznej (ISTDP)”, Agnieszka Klimowicz – „Agresja a narodziny dziecka – planowanie interwencji w oparciu o Dynamic Maturational Model of Attachment”. Pierwsza z prelegentek odwołała się do powiązań wstydu z agresją. Wstyd jest bowiem jed-

nym z najmniej analizowanych stanów emocjonalnych człowieka. Chroniczny i patologiczny wstyd odgrywa ważną rolę w zachowaniach agresywnych. Dokonała różniczenia między wstydem a poczuciem winy, które to pojęcia są często zamiennie stosowane. Doświadczenie wstydu łączy się z załamaniem procesu mentalizowania (Jon G. Allen, Peter Fonagy i Anthony W. Bateman określają proces, jako zważanie na stany umysłu (własne i innych) albo patrzenie na siebie z zewnątrz i na innych od wewnątrz) w diadzie rodzic-dziecko (dzieci uczą się mentalizacji poprzez doświadczenie bycia rozumianymi), co prowadzi do zachowań agresywnych do innych i do siebie samego. Lek. med. J. Duchniewicz przedstawiła w sposób obszerny założenia i pojęcia Intensywnej Krótkoterminowej Psychoterapii Psychodynamicznej jako współczesnego nurtu psychoterapii rozwijającego się także w Polsce. Opisała kolejne kroki podejmowane według tej koncepcji w pracy z pacjentem agresywnym. Zilustrowała swoje wystąpienie przykładami z praktyki oraz krótkim filmem. Dyskusja na zakończenie dotyczyła tematu superego w koncepcji ISTDP. Ostatnie wystąpienie dr. n. med. A. Klimowicz pracującej w Anglii dotyczyło pracy z kobietami objętymi opieką perinatalną. Omawiała przeciwstawne psychologiczne strategie przywiązania lękowego, ich powiązanie z psychopatologią w okresie perinatalnym oraz znaczenie dla planowania interwencji terapeutycznej. Istotnym czynnikiem wspomagającym leczenie jest włączenie systemu rodzinnego.

Ostatnia, podsumowująca dyskusja panelowa dotyczyła zagadnień: psychoterapeuta wobec agresji oraz tematu całej konferencji. Moderatorem dyskusji był M. Pilecki. Zapowiedziano kolejną edycję Konferencji w Krakowie w 2017 roku. Zainspirowanie, rodzącą się w trakcie ostatniej Konferencji Trzech Sekcji, dyskusją dotyczącą spraw społeczno-politycznych doprowadziło do stworzenia okazji do jej kontynuacji. Zarząd Sekcji Naukowej Terapii Rodzin zorganizował 19 marca 2017 roku na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego debatę „Pomiędzy białym i czarnym. Psychoterapeuta w życiu społecznym”. Celem spotkania było zachęcenie psychoterapeutów do rozwinięcia rozpoczętej w październiku 2017 roku dyskusji i przeniesienie refleksji osobistych w obszar dialogu środowiska oraz stworzenia możliwości dzielenia się przemyśleniami na temat, jak psychoterapeuci odnajdują się w obecnym kontekście społeczno-politycznym.

Ks. dr Zbigniew Kulesz,
Wydział Teologii UWM Olsztyn